

EBEDİ DOSTLUK MU, KURUMSAL BÜTÜNLEŞME Mİ? Azerbaycan-Özbekistan Anlaşması ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın Geleceği

Eylül 2026 Sayı: 83

EBEDİ DOSTLUK MU, KURUMSAL BÜTÜNLEŞME Mİ? AZERBAYCAN-ÖZBEKİSTAN ANLAŞMASI VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GELECEĞİ

1980'li yılların sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nde ekonomik, siyasi ve yapısal sorunlar belirginleşmeye başlamıştır. Sistemi önemli ölçüde etkileyen bu sorunlar arasında ekonomik durgunluk, üretimde yaşanan verimlilik problemleri ve merkezi yönetimin karşı karşıya kaldığı yapısal sorunlar öne çıkmıştır. 1985 yılında yönetime gelen Mihail Gorbacov'un uygulamaya koyduğu politikalar da mevcut sorunları çözmek yerine merkezi otoritenin zayıflamasına ve Birlik Cumhuriyetlerinde bağımsızlık taleplerinin de güçlenmesine neden olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Azerbaycan ve Özbekistan da bağımsızlıklarını ilan ederek uluslararası sistemde bağımsız devletler olarak yerlerini almıştır.

Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından iki ülke de öncelikle siyasi istikrarlarını sağlamaya, ardından ekonomik dönüşümlerini gerçekleştirmeye ve dış politikadaki duruşlarını oluşturmaya yönelik bir süreç içerisine girmiştir. Ortak tarihi, kültürel ve dilsel bağlara rağmen Azerbaycan – Özbekistan ilişkileri uzun yıllar sınırlı bir seviyede kalmıştır. Ancak 2010'lu yılların ikinci yarısından itibaren özellikle Özbekistan'da 2016 yılında başlayan reform süreci ve Azerbaycan'ın Karabağ zaferi sonrasında bölgesel özgüvenin artmasıyla birlikte iki ülke arasındaki işbirliği gelişmeye ve farklı alanlara yayılmaya başlamıştır.

İki ülke arasındaki ilişkiler, 2022 yılında stratejik ortaklığın derinleştirilmesine yönelik deklarasyonun imzalanması¹, 2023 yılında Yüksek Hükümetlerarası Konseyin kurulması² ve 2024 yılında Mütteliklik İlişkileri Hakkında Anlaşma'nın imzalanmasıyla³ kurumsallaşma yoluna girmiştir. 23 Ağustos 2026'da Taşkent'te Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev arasında gerçekleştirilen görüşmede imzalanan Ebedi Dostluk Anlaşması ise bu yıllar içerisinde gelişen sürecin mevcut aşamasını temsil etmektedir.

Anlaşmanın içeriğinde ikili ilişkilerin ebedi dostluk, karşılıklı güven ve stratejik mütteliklik üzerinden oluşturulduğu belirtilmiştir. Aynı anlaşmada, 2030'a kadar iki ülke arasındaki ticaret hacminin 1 milyar dolara çıkarılması hedefinin yanı sıra kardeş şehirlerin belirlenmesi ve benzer alanlardaki işbirliklerinin somut olarak planlanmasının zeminini oluşturan hazırlıklara yer verilmiştir.

Bu noktada temel soru, söz konusu anlaşmanın yalnızca Azerbaycan ile Özbekistan arasındaki ikili ilişkileri güçlendirmekle sınırlı kalıp kalmayacağıdır. Anlaşmanın, Türk devletleri Teşkilatı çerçevesindeki ekonomik ve stratejik işbirliğini kurumsal açıdan daha ileri bir seviyeye taşıyabilecek bölgesel bir model oluşturup oluşturamayacağı da değerlendirilmelidir.

¹ 21 Haziran 2022'de Taşkent'te imzalanan "Stratejik Ortaklığın Derinleştirilmesi ve Kapsamlı İşbirliğinin Genişletilmesine İlişkin Deklarasyon". Bu belge, iki ülke ilişkilerini resmen "stratejik ortaklık" seviyesine yükselen siyasi bir metindir. Aynı ziyarette askeri, teknik, ulaşım ve diğer alanlarda yaklaşık 18 ek anlaşma daha imzalanmıştır.

² 2023 yılında kurulan Yüksek Hükümetlerarası Konsey (Supreme Interstate Council). Devlet başkanlarının başkanlık ettiği, iki ülke arasındaki stratejik işbirliğini düzenli olarak koordine eden üst düzey bir mekanizmadır.

³ 23 Ağustos 2024'te Taşkent'te imzalanan "Mütteliklik İlişkileri Hakkında Anlaşma" (Treaty on Allied Relations). Bu belgeyle ilişkiler "Stratejik Ortaklık'tan" bir üst seviyeye "Mütteliklik" seviyesine taşınmıştır.

Bu çalışma, söz konusu sorular üzerinden anlaşmanın Türk Dünyası açısından taşıdığı potansiyeli incelemektedir. Bu kapsamda anlaşmanın getirdiği kurumsal yenilikler, Türkiye ve diğer aktörler açısından ortaya çıkan denge arayışları ile olası sınırlılıkları ele almaktadır.

Kafkasya ile Orta Asya Arasında: İki Ülkenin TDT Denklemi

Azerbaycan ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin bölgesel işbirliği modeline dönüşme ihtimalini değerlendirebilmek için öncelikle iki ülkenin Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) içerisindeki faaliyetleri, ortak çıkar alanları ve mevcut işbirliği mekanizmaları incelenerek, ikili ilişkilerin Teşkilatın genel işbirliği yapısı içerisindeki yeri ortaya koyulmalıdır.

Azerbaycan ile Özbekistan Türk Devletleri Teşkilatı içerisinde siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesinde öne çıkan iki üye ülke olma açısından önem arz etmektedir. Her iki ülke de ortak tarih, dil ve kültürel bağlarını dış politika ve bölgesel işbirliği açısından önemli unsurları olarak değerlendirilmektedir. TDT ise bu ve bunun gibi ortaklıkların yalnızca ikili düzeyde kalmamasını farklı alanlardaki mevcut işbirliklerini de çok taraflı bir yapıya taşımayı amaçlamaktadır.⁴

Bu doğrultta Teşkilat; siyasi ekonomik işbirliğinin yanı sıra ulaştırma, gümrük, enerji, eğitim, kültür, turizm ve güvenlik gibi birçok sayıdaki alanlar açısından da

önem taşımaktadır.⁵ Azerbaycan'ın TDT içerisindeki konumu, özellikle Güney Kafkasya ile Orta Asya arasında bağlantı sağlayan ulaştırma ve ticaret hatları için önemli bir aktör konumunda iken Özbekistan ise Orta Asya'nın merkezindeki konumu ve bölgesel ekonomik kapasitesi nedeniyle de TDT içerisinde yine önemli bir aktördür. Bu nedenle iki ülkenin TDT içerisindeki işbirliği yalnızca ikili ilişkiler için değil aynı zamanda Kafkasya ile Orta Asya arasındaki bağlantılar için de önem arz etmektedir.

Ekonomik açıdan TDT, üye ülkeler arasındaki ticaretin artırılmasıyla yatırım imkanlarının geliştirilmesi ve ekonomik engellerin azaltılması amacıyla bünyesinde çeşitli mekanizmalar oluşturmaktadır. Özellikle Türk Yatırım Fonu, Türk Ticaret ve Sanayi Odası ile Ticaretin Kolaylaştırılması Komitesi bu mekanizmalar arasında yer almaktadır.⁶ Ulaştırma alanında ise TDT, üye ülkeler arasındaki bağlantının güçlendirilmesini stratejik önceliklerinden biri olarak belirlemekte ve Trans- Hazar Doğu-Batı Orta Koridoru'nun geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir.⁷

Kültür, ortak tarih ve dil alanlarında da bağlantıların kurumsallaştırılması amacıyla TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi yapılar faaliyet göstermektedir.⁸ Bu çerçevede bakıldığında Azerbaycan ve Özbekistan'ın TDT içerisindeki öncelikleri ve iki ülkenin kendi ekonomik ve stratejik konumlarını da

⁴ Türk Devletleri Teşkilatı, “İşbirliği Alanları”, TDT'nin mevcut ikili işbirliklerini çok taraflı işbirliğine taşıma hedefi ve çalışma alanları.

⁵ Türk Devletleri Teşkilatı, “Areas of Cooperation”, TDT'nin siyasi, ekonomik, ulaştırma, enerji, eğitim, kültür, güvenlik ve diğer işbirliği alanları.

⁶ Türk Devletleri Teşkilatı, “Economic Cooperation”, Türk Yatırım Fonu, Ticaretin Kolaylaştırılması Komitesi ve Türk Ticaret ve Sanayi Odası hakkında bilgiler.

⁷ Türk Devletleri Teşkilatı, “Transport Cooperation”, TDT'nin ulaştırma işbirliği mekanizmaları ve Orta Koridor'a ilişkin çalışmaları.

⁸ Türk Devletleri Teşkilatı, “Cooperation on Cultural Relations”, TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın kültürel işbirliğindeki rolleri.

kapsamaktadır. Bununla birlikte iki ülke arasındaki işbirliğinin TDT mekanizmalarıyla ne ölçüde örtüştüğü ve hangi konularda doğrudan ikili ilişkiler üzerinden ilerlediği de ayrıca değerlendirilmelidir.

TDT Çatısı Altında mı, İkili Zeminde mi?

TDT'nin mevcut işbirliği yapısının iki ülke arasındaki ilişkilerin ve ikili gelişmelerin Teşkilatın çok taraflı işbirliğine nasıl yansiyebileceği soruları da ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin TDT içerisindeki yerini anlayabilmek için iki ülke arasındaki mevcut işbirliğinin hangi mekanizmalar üzerinden yürütüldüğüne de bakılması gerekmektedir. İki ülke, TDT çatısı altında birçok alanda ortak hareket etmekte ve ilişkilerini Teşkilatın sağladığı mevcut mekanizmalar üzerinden geliştirmektedir. Bu çerçevede Azerbaycan – Özbekistan ilişkilerinde ikili iş birliği ile TDT kapsamında yürütülen çok taraflı işbirliğini birbirinden ayırmak gerekmektedir.

TDT'nin temel amaçlarından biri üye devletler arasında daha önce ikili düzeyde yürütülen işbirliklerinin çok taraflı bir yapıya taşımaktır. Bu doğrultuda ise Azerbaycan ve Özbekistan çeşitli alanlarda TDT çerçevesindeki toplantı, anlaşma ve kurumsal mekanizmalara da katılmaktadır. Özellikle ulaştırma alanında TDT tarafından geliştirilen ortak mekanizmalar, iki ülkenin Orta Asya ile Kafkasya arasındaki bağlantılarının güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.⁹ Bunun yanında ekonomik alandaki mekanizmalar ise üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin daha düzenli bir yapıya kavuşmasını hedeflemektedir.¹⁰

Azerbaycan ile Özbekistan arasındaki işbirlikleri yalnızca TDT çerçevesinde de gelişmemektedir. İki ülke son yıllarda doğrudan ikili anlaşmalar ve üst düzey siyasi mekanizmalar aracılığıyla da ilişkilerini ilerletmişlerdir. 2022 yılında stratejik ortaklığın derinleştirilmesine yönelik deklarasyonun imzalanması, 2023 yılında Yüksek Hükümetlerarası Konseyin kurulması ve 2024 yılında Müttefiklik İlişkileri Hakkında Anlaşma'nın imzalanması, ilişkilerin TDT'nin kurumsal yapısından bağımsız olarak da ilerlediğini göstermektedir. 2026 yılında imzalanan Ebedi Dostluk Anlaşması da bu ikili mekanizmaların devamı niteliğinde değerlendirilebilir. Bu nedenle Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki ilişkileri yalnızca TDT merkezli bir işbirliği olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Mevcut yapı, bir taraftan TDT'nin çok taraflı mekanizmalarından yararlanırken diğer taraftan doğrudan ikili anlaşmalar üzerinden ilerleyen iki yönlü bir yapıya sahiptir.

Bu durum, iki ülke arasındaki ilişkilerin TDT'nin mevcut yapısının tamamlayıcısı olarak işlediğini göstermektedir. Ancak ikili düzeyde oluşturulan mekanizmaların TDT içerisinde daha geniş bir işbirliği modeline dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği 2026 tarihli Ebedi Dostluk Anlaşması'nın bölgesel açıdan değerlendirilmesi bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Dostluğun Ekonomik Zemini

Yapılan anlaşmalar ve iki ülkenin kullandığı mekanizmalar arasında ortak zemin bulunmaktadır. İşbirliğini yalnızca TDT içerisinde mevcut mekanizmalarla açıkladığında diğer alanlardaki çıkar ilişkilerini göz ardı edilmesine sebebiyet

⁹ Türk Devletleri Teşkilatı, “Transport Cooperation”, TDT resmi internet sitesi

¹⁰ Türk Devletleri Teşkilatı, “Ekonomik İşbirliği”, TDT.

verebilmektedir. İki ülkenin sahip olduğu ekonomik ve jeopolitik özellikler, Ebedi Dostluk Anlaşmasını ortak çıkarlar eksenine de taşımaktadır. Bu nedenle mevcut işbirliğinin hangi alanlarda yoğunlaştığının ve bu alanların iki ülke açısından neden önem taşıdığının incelenmesi, ilişkilerin gelişme yönünü anlamak açısından önemlidir.

İki ülke arasındaki ortak çıkarların başında ticaret ve yatırım ortaklıkları gelmektedir. Azerbaycan ile Özbekistan arasında ekonomik ve karşılıklı yatırım ilişkileri anlaşmada kalmayıp geliştirilmesi de hedeflenmektedir. 2026 yılında imzalanan Ebedi Dostluk Anlaşması'nda da iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2030 yılına kadar 1 milyar dolara çıkarılması hedefinin belirtilmesi, ekonomik ilişkilerin iki ülke açısından öncelikli alanlardan biri olduğunu göstermektedir. Kardeş şehirlerin de ilan edilmesiyle aslında işbirliğinin sadece ticaretle sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Ulaştırma ve lojistik de iki ülkenin ortak çıkarlarının kesiştiği önemli alanlardan biridir. Özbekistan'ın Orta Asya'da denize doğrudan kıyısı bulunmayan bir ülke olması, dış ticaret bağlantılarında alternatif taşıma güzergahlarının önemini artırmaktadır. Azerbaycan ise Hazar Denizi üzerinden Orta Asya ile Güney Kafkasya arasında bağlantı sağlayan bir konuma sahiptir. Bu nedenle iki ülkenin taşıma alanındaki işbirliği Özbekistan'ın batı yönlü ticaret bağlantılarını geliştirmesi ve Azerbaycan'ın transit ülke konumunu güçlendirmesi açısından ortak bir zemine dayanmaktadır.

Enerji alanlarında ise Özbekistan'ın enerji ihtiyacının karşılanması ve enerji

altyapısının geliştirilmesi, Azerbaycan'ın ise enerji kaynaklarının farklı güzergahlar üzerinden bölgesel ve uluslararası pazarlara ulaştırılması, iki ülkenin bu alandaki işbirliğine yönelik ilgisini artırmaktadır.

Yolun Ötesinde: Orta Koridor ve Bölgesel Bağlantısallık

Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki ortak çıkar alanlarından biri de taşıma ve lojistik. Bunun temel nedenlerinden biri iki ülkenin, Orta Asya ile Avrupa arasındaki ticaret bağlantılarının farklı ama birbirlerini tamamlayan konumlara sahip olmasıdır. Bu noktada ise Trans-Hazar Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru yer almaktadır. Bu Koridor yalnızca bir taşıma güzergahı değil, Asya ile Avrupa arasındaki ekonomik bağlantıların çeşitlendirilmesi açısından da ele alınmalıdır. Orta Koridor, Çin'den başlayarak Orta Asya üzerinden Hazar Denizi'ne ulaşan ve buradan Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan çok kapsamlı bir taşıma güzergahıdır. Güzergahta demir yolu, kara yolu ve deniz taşımacılığının birlikte kullanılmaktadır. Orta Asya'dan gelen yükler Hazar Denizi üzerinden Azerbaycan'a ulaştırılmakta ve buradan da Batı'ya taşınmaktadır. Bu yönüyle Orta Koridor, Çin ile Avrupa arasındaki ticarete Orta Asya, Kafkasya ve Türkiye'yi birbirine bağlayan alternatif bir güzergâh oluşturmaktadır.¹¹

Koridorun son yıllarda daha fazla önem kazanmasında bölgesel ve küresel gelişmeler etkili olmuştur. Özellikle Rusya üzerinden geçen Kuzey Koridoruna ilişkin jeopolitik risklerin artması, Avrupa ile Asya arasındaki alternatif güzergahlara yönelik

¹¹ Dünya Bankası, *Middle Trade and Transport Corridor*, 2023.

ilgiyi artırmıştır. Bununla birlikte Orta Koridor'un geliştirilmesi daha önce de Orta Asya ile Kafkasya arasındaki ticaret ve ulaştırma bağlantılarının güçlendirilmesi kapsamında ele alınmıştır.¹²

Azerbaycan açısından Orta Koridor, ülkenin Hazar Denizi ile Güney Kafkasya arasındaki transit konumunu güçlendirmektedir. Bakü Limanı ve demir yolu bağlantıları, Orta Asya'dan gelen yüklerin batıya taşınmasında önemli bir geçiş noktası oluşturmaktadır. Bu durum Azerbaycan'ın ulaştırma altyapısını geliştirmesine ve bölgesel transit konumunu güçlendirmesine imkan sağlamaktadır¹³

Özbekistan açısından ise Orta Koridor, dış pazarlara erişim seçeneklerinin çeşitlendirilmesi ve alternatif ticaret güzergahlarının geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yönüyle Orta Koridor, Özbekistan'ın uluslararası ticaret bağlantılarını güçlendiren önemli bir ulaştırma imkanı sunmaktadır. Böylece iki ülke, Orta Koridor'un farklı noktalarında birbirini tamamlayan konumlara sahip olmaktadır.

Orta Koridor'dan Bölgesel İşbirliğine: TDT'nin Ekonomik ve Ulaştırma Boyutu

TDT açısından Orta Koridor, Teşkilatın ulaştırma alanındaki işbirliği hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. TDT, üye devletler arasındaki ulaştırma bağlantılarının geliştirilmesini öncelikli işbirliği alanlarından biri olarak ele almakta ve Trans-Hazar Doğu-Batı Orta Koridoru'nun geliştirilmesine yönelik çeşitli mekanizmalar yürütmektedir. Ulaştırma Bakanları toplantıları, Ulaştırma Koordinasyon Komitesi ve çalışma grupları

bu kapsamda değerlendirilebilir. Ayrıca "Kardeş Limanlar" süreci de üye ülkelerin limanları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini amaçlamaktadır.¹⁴

Orta Koridor'un Avrupa'ya ulaşım açısından önemi de bu bağlantı üzerinden ortaya çıkmaktadır. Güzergahın Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanması, Orta Asya ülkelerinin Avrupa pazarlarına erişim seçeneklerini artırmaktadır. Avrupa Birliği de Trans-Hazar Ulaştırma Koridorunun geliştirilmesini ulaştırma altyapısı, sınır geçişleri, dijitalleşme ve ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarla birlikte ele almaktadır.

Bu çerçevede Azerbaycan ve Özbekistan'ın Orta Koridor kapsamındaki işbirliği, yalnızca ikili ticaretin artırılmasıyla sınırlı değildir. Azerbaycan transit bağlantılarını ve Hazar geçişindeki konumunu güçlendirmeyi, Özbekistan ise dış pazarlara erişim seçeneklerini çeşitlendirmeyi hedeflemektedir. Bu ortaklık, aynı zamanda TDT'nin ekonomik ve ulaştırma alanlarındaki çok taraflı işbirliği hedefleriyle örtüşmektedir.

Orta Koridor'un geliştirilmesi, Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki işbirliğinin ötesinde Orta Asya ile Avrupa arasındaki ekonomik bağlantıların güçlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlantıda Azerbaycan, Hazar Denizi ile Güney Kafkasya arasında, Özbekistan ise Orta Asya'nın iç kesimlerinde önemli bir konuma sahiptir. Kazakistan'ın Çin ve Hazar Denizi arasındaki ulaştırma bağlantılarındaki rolü ile Türkiye'nin Kafkasya üzerinden Avrupa'ya uzanan konumu da bu hattı tamamlamaktadır. TDT ise bu ülkelerin farklı coğrafi konumlarını

¹² Dünya Bankası, *Middle Trade and Transport Corridor*, 2023.

¹³ European Commission, *Sustainable Transport Connections with Central Asia*, 2023.

¹⁴ Dünya Bankası, "Türkiye: Railway Connectivity for Sustainable Growth", 2026

ortak ulaştırma ve ekonomik işbirliği çerçevesinde bir araya getirebilecek bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

TDT'nin bu alandaki çalışmaları ulaştırma ile sınırlı değildir. Ticaretin kolaylaştırılması, yatırım, gümrük, enerji ve dijitalleşme gibi alanlarda çeşitli mekanizmalar oluşturulmuştur. Türk Yatırım Fonu, Ticaretin Kolaylaştırılması Komitesi ve ulaştırma alanındaki koordinasyon mekanizmaları bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yapılar, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve stratejik işbirliğinin geliştirilmesi açısından önemli bir temel oluşturmaktadır.

Bütünleşmenin Önündeki Eşikler: TDT'nin Kurumsal Sınırları

Bununla birlikte mevcut mekanizmaların bölgesel ekonomik bütünleşme açısından bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. TDT'nin kararlarının büyük ölçüde üye devletlerin iradesine ve ulusal politikalarına bağlı olması, ortak kararların uygulanmasında farklılıklar ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ekonomik alanda ise ülkeler arasındaki ticaret hacimlerinin ve ekonomik yapıların farklı olması, ortak bir ekonomik alan oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Ulaştırma açısından da sınır geçişleri, gümrük işlemleri, farklı mevzuatlar ve altyapıdaki farklılıklar Orta Koridor'un daha etkin kullanılmasının önündeki sorunlar arasında yer almaktadır.

Bu nedenle TDT'nin mevcut yapısının işbirliği için gerekli zemini oluşturduğu, ancak bölgesel ekonomik ve stratejik bütünleşme açısından tek başına yeterli olmadığı söylenebilir. Özellikle gümrük süreçlerinin kolaylaştırılması, ulaştırma standartlarının uyumlaştırılması, dijital sistemlerin geliştirilmesi ve yatırım

mekanizmalarının güçlendirilmesi bu eksikliklerin azaltılmasına katkı sağlayabilir. Böylece TDT, yalnızca ortak kararların alındığı bir platform olmaktan çıkarak üye ülkeler arasındaki mevcut ikili işbirliklerinin daha geniş bir bölgesel yapıya aktarılmasında daha etkin bir rol üstlenebilir.

Bu açıdan Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki ikili işbirliği de TDT'nin mevcut yapısının nasıl geliştirilebileceği konusunda bir örnek oluşturma potansiyeline sahiptir. Ancak bunun bölgesel bir modele dönüşebilmesi, iki ülke arasındaki işbirliğinin diğer TDT üyeleri tarafından uygulanabilir bir yapıya taşınmasına ve mevcut kurumsal mekanizmaların bu süreci destekleyebilmesine bağlıdır.

Ebedi Dostluk: İlişkilerde Yeni Bir Eşik

Azerbaycan ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin 2022 yılından itibaren stratejik ortaklık, 2023 yılında Yüksek Hükümetlerarası Konsey ve 2024 yılında Müttefiklik İlişkileri Hakkında Anlaşma ile geliştirilmesi, Ebedi Dostluk Anlaşması'nın bu sürecin devamında nasıl bir farklılık oluşturduğunun değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Önceki anlaşmalar iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik mekanizmalar oluştururken Ebedi Dostluk Anlaşması bu ilişkileri daha uzun vadeli ve kalıcı bir siyasi çerçevede ele almaktadır. Bu nedenle anlaşma, mevcut işbirliğinin yerine geçen yeni bir yapıdan çok ilişkilerin ulaştığı seviyeyi farklı bir siyasi anlayışla tanımlayan bir aşama olarak değerlendirilebilir.

Anlaşmanın 'Ebedi Dostluk' kavramı üzerinde şekillenmesi de bu açıdan önem taşınmaktadır. Stratejik ortaklık veya müttefiklik daha çok mevcut siyasi ve

güvenlik ilişkilerinin niteliğini ortaya koyarken Ebedi Dostluk kavramı iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte de devam ettirilmesine yönelik siyasi iradeyi vurgulamaktadır. Ancak bu durumun doğrudan kurumsal bütünleşme anlamına gelmediği de göz önünde bulundurulmalıdır. Anlaşmanın uzun vadeli bir siyasi çerçeve oluşturması ile ortak kurumlar ve ortak karar alma mekanizmalarının oluşturulması birbirinden farklıdır. Bu noktada anlaşmanın asıl farklılığı Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki ikili ilişkilerin TDT içerisindeki konumları dikkate alındığında aralarındaki işbirliğinin diğer üye devletler açısından uygulanabilir bir örnek oluşturulması mümkün olabilmektedir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için ikili düzeyde geliştirilen işbirliklerinin TDT'nin mevcut mekanizmalarıyla bütünleştirilmesi ve diğer üye devletlerin de bu süreçte dahil olabilmesi gerekmektedir.

Bu durum TDT'nin geleceği açısından iki farklı ihtimali ortaya çıkarmaktadır. Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki işbirliği diğer üye devletler tarafından da benimsenirse, ikili ilişkiler üzerinden başlayan süreç zaman içerisinde daha geniş bir bölgesel işbirliğine dönüşebilir. Buna karşılık farklı ülkeler arasında farklı seviyelerde ikili anlaşmaların gelişmesi, TDT içerisinde çok katmanlı bir işbirliği yapısının ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu nedenle Ebedi Dostluk Anlaşması'nın önemi, yalnızca iki ülke arasındaki ilişkilerin derinleşmesinden değil, bu ilişkinin TDT'nin gelecekteki yapısını nasıl etkileyebileceğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte TDT'nin mevcut yapısı, üye devletlerin

egemenliklerini aşan ve onların üzerinde yer alan ulusüstü bir bütünleşme modeli üzerine kurulmamıştır.

İşbirliğinin Ötesinde Bir TDT mümkün mü?

Seyit Ali Avcu'nun TDT'yi entegrasyon teorileri üzerinden değerlendirdiği çalışmasında, Teşkilatın daha çok devletlerin öncülüğünde gelişen hükümetlerarası bir bölgeselcilik modeli içerisinde açıklanabileceği belirtilmektedir¹⁵. Çalışmaya göre TDT'de ekonomik karşılıklı bağımlılık henüz sınırlı düzeydedir. Bu nedenle Avrupa Birliği benzeri ileri bir bütünleşme modelinden söz etmek için mevcut yapı yeterli değildir.

Bu durum Ebedi Dostluk Anlaşması'nın önemini de daha açık hale getirmektedir. Anlaşmanın TDT'nin kurumsal bütünleşmesine doğrudan yol açacağını söylemek yerine, ikili işbirliğinin çok taraflı kurumsallaşmaya dönüşmesi için bir örnek oluşturup oluşturamayacağı üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Çünkü TDT'nin kendi kurumsal belgelerinde de amaç, mevcut ikili işbirliği alanlarını ekonomi, ulaştırma, gümrük, eğitim ve diğer alanlarda çok taraflı işbirliğine genişletmek olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla Azerbaycan-Özbekistan ilişkilerinde ortaya çıkan yeni işbirliği biçimleri TDT'nin ortak mekanizmalarıyla uyumlu hale getirilebildiği ölçüde Teşkilatın kurumsal kapasitesini güçlendirebilir.

Burada kurumsal bütünleşme kavramının doğrudan siyasi birlik anlamına gelmediği de dikkate alınmalıdır. TDT'nin mevcut yapısında egemen eşitlik ve devletlerin

¹⁵ Seyit Ali Avcu, “Evaluation of the Organization of the Turkic States in the Light of Integration Theories,” *Adam Academy Journal of Social Sciences* 15, no. 1 (2025): 323–344,

karar alma yetkileri korunmaktadır. Bu nedenle daha gerçekçi bir bütünleşme ihtimali, ortak bir üst otoritenin oluşturulmasından ziyade ortak kurumların güçlendirilmesi, kararların uygulanabilirliğinin artırılması ve farklı alanlardaki ikili işbirliklerinin TDT çatısı altında birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi üzerinden ortaya çıkmaktadır.

Murat Jane'nin TDT'nin gelecekteki supranasyonel niteliğini tartışan çalışması¹⁶da bu nedenle önemlidir; çalışma, Türk devletleri arasındaki işbirliğinin derinleşmesinin böyle bir tartışmayı gündeme getirdiğini, ancak bunun mevcut yapının doğrudan supranasyonel bir aktöre dönüştüğü anlamına gelmediğini ortaya koymaktadır.

Türkiye: Lider Mi, Köprü Mü?

Bu süreçte Türkiye'nin konumu ise yalnızca üye devletlerden biri olmakla sınırlı değildir. TDT'nin kuruluş sürecinin Türkiye'nin 1992'den itibaren yürüttüğü zirveler süreciyle başlaması, Teşkilatın merkezinin İstanbul'da bulunması ve Türkiye'nin Teşkilatın kurucu üyeleri arasında yer alması, Türkiye'ye kurumsal açıdan önemli bir konum kazandırmaktadır. Ancak Türkiye'nin rolünü doğrudan "lider ülke" olarak tanımlamak yerine, Azerbaycan ile Orta Asya arasındaki siyasi, ekonomik ve ulaştırma bağlantılarında kolaylaştırıcı ve koordinasyon sağlayıcı bir aktör olarak değerlendirmek daha açıklayıcı olabilir.

Nitekim Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini ve TDT'nin dönüşümünü inceleyen çalışmalar,

ikili ilişkilerde elde edilen kazanımların daha sonra TDT düzeyine taşınabileceğine dikkat çekmektedir. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yayımlanan bir çalışmada da Türkiye-Azerbaycan eksenindeki savunma, enerji, ulaştırma ve kimlik temelli işbirliğinin TDT'nin daha geniş bir bölgesel platforma dönüşmesine katkı sağlayabileceği ve bu sürecin "aşağıdan yukarıya bölgeselcilik" şeklinde değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir.

Ancak Türkiye'nin bu süreçteki rolünün Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki işbirliğinin önüne geçmemesi gerekmektedir. 2026 tarihli bir çalışmada Azerbaycan'ın TDT'yi daha çok güvenlik eksenli, Türkiye'nin jeopolitik bir aktör olarak, Kazakistan'ın ise daha pragmatik ve ekonomik bir platform olarak görme eğilimlerinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu farklı beklentiler, TDT içerisinde tek bir liderlik anlayışının oluşmasından ziyade, farklı devletlerin çıkarlarını bir araya getirebilen bir koordinasyon mekanizmasının önemini göstermektedir.

¹⁷

Bu açıdan Ebedi Dostluk Anlaşması'nın TDT'nin kurumsal bütünleşmesine katkısı, anlaşmanın tek başına yeni bir kurum oluşturmasından değil, ikili düzeyde geliştirilen işbirliğinin TDT'nin çok taraflı yapısına aktarılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki model bu yönde ilerlediği takdirde Türkiye'nin rolü, tek taraflı bir liderlik kurmaktan çok, Azerbaycan'ın Kafkasya'daki konumu ile Özbekistan'ın Orta Asya'daki konumunu TDT'nin ortak kurumsal yapısı içerisinde

¹⁶ Murat Jane, "Türk Devletleri Teşkilatı Supranasyonel Bir Aktör Olabilir mi?: Türk Birliği Yaklaşımları Çerçevesinde Bir Değerlendirme," *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 12, özel sayı (2025): 168–192

¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)," erişim 14 Eylül 2026,

birbirine bağlayan bir köprü oluşturmak şeklinde ortaya çıkabilir. Böylece Ebedi Dostluk Anlaşması, yalnızca iki devlet arasındaki ilişkilerin kalıcılaştırılması açısından değil, ikili işbirliğinden çok taraflı kurumsallaşmaya geçişin mümkün olup olmadığını göstermesi açısından Türk Dünyası'nın geleceği bakımından önem kazanmaktadır.

Sonuç:

(Ebedi Dostluk Anlaşması Bir Başlangıç Mı Yoksa Bir Son Durak Mı?)

Azerbaycan ile Özbekistan arasında 23 Ağustos 2026 tarihinde imzalanan Ebedi Dostluk Anlaşması, iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve stratejik ilişkilerin uzun vadeli bir çerçevede sürdürülmesine yönelik güçlü bir siyasi irade ortaya koymaktadır. Bununla birlikte anlaşmanın mevcut içeriği, Azerbaycan ve Özbekistan arasında Türk Devletleri Teşkilatı'nın mevcut yapısından bağımsız bir yeni ortak kurum, ortak karar alma organı veya devletlerin üzerinde yetkiye sahip bağlayıcı bir mekanizma oluşturma niteliği taşımamaktadır. Ticaret, ulaştırma ve enerji gibi alanlarda öngörülen işbirliği de TDT'nin mevcut yapısını doğrudan değiştiren yeni bir bütünleşme mekanizmasından ziyade, iki ülke arasındaki mevcut işbirliğini uzun vadeli bir siyasi çerçeveye oturtan bir düzenleme olarak değerlendirilebilir.

Ebedi Dostluk Anlaşması'nın bölgesel önemi yeni bir kurum oluşturmaktan çok, mevcut işbirliği alanlarının nasıl daha geniş bir çerçevede değerlendirilebileceği üzerinden ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan ile Özbekistan'ın ticaret, yatırım, ulaştırma, enerji ve siyasi koordinasyon alanlarında geliştirdiği ikili mekanizmalar, TDT'nin ekonomi, ulaştırma, gümrük ve yatırım

alanlarındaki çok taraflı çalışmalarla önemli ölçüde örtüşmektedir. Bu durum, iki ülke arasında geliştirilen işbirliği modellerinin yalnızca ikili ilişkiler çerçevesinde kalmayıp, TDT bünyesindeki çok taraflı mekanizmalarla ilişkilendirilmesine imkan vermektedir.

Orta Koridor için bu ilişki daha belirgin bir hale gelmektedir. Azerbaycan'ın Hazar Denizi ve Güney Kafkasya üzerinden sağladığı bağlantı ile Özbekistan'ın Orta Asya'daki konumu iki ülke arasındaki ulaştırma ve ticaret işbirliğinin yalnızca ikili ekonomik ilişkiler açısından değil Orta Asya ile Kafkasya arasındaki bölgesel bağlantısallık açısından da önemli hale getirmektedir. Bu nedenle Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, TDT içerisinde ulaştırma ve ticaret ağlarının birbirine daha fazla bağlanması açısından değerlendirilebilir.

Bu çerçevede Ebedi Dostluk Anlaşmanın TDT açısından asıl potansiyeli ikili düzeyde geliştirilen işbirliği alanlarının diğer üye devletlerin katılımına açılması ve TDT'nin mevcut kurumsal mekanizmaları içerisinde çok taraflı bir işbirliği modeline dönüştürülmesidir. Başka bir ifadeyle Azerbaycan ve Özbekistan arasında geliştirilen uygulamalar yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri derinleştirmekle sınırlı kalmayıp, TDT içerisinde diğer üye devletlerin de yararlanabileceği ortak mekanizmalara dönüştürülebilirse, Anlaşmanın bölgesel etkisi daha geniş bir çerçeveye taşınabilir.

Ebedi Dostluk Anlaşması'nın TDT'nin geleceğine etkisini doğrudan bir kurumsal bütünleşme üzerinden değil, aşamalı bir kurumsallaşma ihtimali üzerinden değerlendirmek daha uygun görünmektedir. Azerbaycan ve Özbekistan arasındaki işbirliği biçimlerinin diğer TDT

üyeleri tarafından da uygulanabilir hale gelmesi ve mevcut Teşkilat mekanizmalarıyla uyumlu biçimde çok taraflı bir yapıya taşınması iki ülke arasındaki ikili işbirliğinin TDT'nin ekonomik ve stratejik kapasitesine katkı sunmasını mümkün kılabilir. Bunun gerçekleşebilmesi ise gümrük ve sınır geçişlerinin kolaylaştırılması, ulaştırma standartlarının uyumlaştırılması, dijital sistemlerin geliştirilmesi, yatırım mekanizmalarının güçlendirilmesi ve alınan kararların uygulanabilirliğinin artırılması gibi alanlarda somut ilerlemeler sağlanmasına bağlıdır. Dolayısıyla Ebedi Dostluk Anlaşması, TDT'nin mevcut hükümetlerarası yapısını aşan bir üst otorite oluşturmaya da ikili işbirliğinden çok taraflı kurumsallaşmaya geçiş açısından kullanılabilecek bir zemin ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede Türkiye'nin rolü de tek taraflı bir liderlik anlayışından ziyade, Azerbaycan'ın Kafkasya'daki ve Özbekistan'ın Orta Asya'daki konumlarını TDT'nin ortak mekanizmaları içerisinde birbirine bağlayan bir koordinasyon ve bağlantı işlevi üzerinden değerlendirilebilir. Türkiye'nin burada üstlenebileceği rol, bu işbirliğinin TDT'nin mevcut çok taraflı yapısıyla uyumlu hale gelmesine katkı sunmak şeklinde ortaya çıkabilir.

Ebedi Dostluk Anlaşması'nın TDT açısından önemi, yeni bir kurum yaratmasından veya doğrudan bir kurumsal bütünleşme sağlamasından çok, Azerbaycan ve Özbekistan arasında geliştirilen ikili işbirliğinin TDT bünyesindeki çok taraflı işbirliğine ne ölçüde aktarım sağlayabileceği ile ilgilidir. Bu aktarımın gerçekleşmesi halinde anlaşma, yalnızca Azerbaycan-Özbekistan ilişkilerinin uzun vadeli bir çerçeveye oturtulmasına değil,

TDT içerisindeki ekonomik, ulaştırma ve stratejik işbirliğinin daha uyumlu ve kurumsallaşmış bir yapıya kavuşmasına da katkı sağlayabilir. Bu açıdan Ebedi Dostluk, TDT'nin mevcut yapısının yerine geçen yeni bir bütünleşme modeli olmaktan ziyade, ikili işbirliğinin çok taraflı kurumsallaşmaya dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini gösterebilecek önemli bir eşik olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Azerbaijan, President of the Republic of. (2022, June 21). Azerbaijan, Uzbekistan signed documents.

<https://president.az/en/articles/view/56481>

Azerbaijan, President of the Republic of. (2023, August 22). Azerbaijan, Uzbekistan signed documents.

<https://president.az/en/articles/view/60903>

Azerbaijan, President of the Republic of. (2024, August 23). Azerbaijan, Uzbekistan signed documents.

<https://president.az/en/articles/view/66727>

Azerbaijan, President of the Republic of. (2026, August 23). Ceremony for signing and exchanging Azerbaijan–Uzbekistan documents held in Tashkent.

<https://president.az/en/articles/view/73327>

Asian Development Bank. (2021, May). Middle Corridor—Policy development and trade potential of the Trans-Caspian International Transport Route.

<https://www.adb.org/publications/middle-corridor-policy-development-trade-potential>

Asian Development Bank. (2024, December). Transit trade facilitation in Azerbaijan, Kazakhstan, and Uzbekistan.

<https://www.adb.org/publications/transit-trade-facilitation-azerbaijan-kazakhstan-uzbekistan>

Avcu, S. A. (2025). Evaluation of the Organization of the Turkic States in the light of integration theories. Adam Academy Journal of Social Sciences, 15(1), 323–344.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/adamakademi/article/1645742>

European Commission. (2026, February 6). EU study maps investment needs to rebuild trade routes between Europe and Central Asia via the Caucasus. https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-study-maps-investment-needs-rebuild-trade-routes-between-europe-and-central-asia-caucasus-2026-02-06_en

International Monetary Fund. (2019, March 5). Uzbekistan: Staff concluding statement of the 2019 Article IV mission. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/03/05/msc030519-uzbekistan-staff-concluding-statement-of-the-2019-article-iv-mission>

Jane, M. (2025). Can the Organization of Turkic States be a supranational actor?: An assessment within the framework of Turkic Union approaches. Marmara University Journal of Turkology, 12. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mtad/article/1604296>

Organization of Turkic States. (n.d.). Areas of cooperation: Economic cooperation. <https://turkicstates.org/en/areas-of-cooperation-detail/2-economic-cooperation>

Organization of Turkic States. (n.d.). Organization of Turkic States. <https://turkicstates.org/en/organization-of-turkic-states>

Organization of Turkic States. (n.d.). Turkic Investment Fund. <https://turkicstates.org/en/partners-detail/turkic-investment-fund>

Organization of Turkic States. (2021, October 14). Meeting of the Ministers in charge of Transport of the Turkic Council held in Budapest, Hungary. <https://turkicstates.org/en/news/meeting-of-the-ministers-in-charge-of-transport-of-the-turkic-council-held-in-budapest-hungary>

Organization of Turkic States. (2022, October 28). Meeting of the Sister Ports of the Organization of Turkic States was held in Tashkent, Uzbekistan. <https://turkicstates.org/en/news/meeting-of-the-sister-ports-of-the-organization-of-turkic-states-was-held-in-tashkent-uzbekistan>

Organization of Turkic States. (2022, November 11). Ninth Summit of the Organization of Turkic States was held in Samarkand. <https://turkicstates.org/en/news/ninth-summit-of>

[the-organization-of-turkic-states-was-held-in-samarkand](#)

President of the Republic of Uzbekistan. (2023, August 22). Uzbekistan and Azerbaijan establish Supreme Interstate Council. <https://www.president.uz/en/lists/view/6602>

President of the Republic of Uzbekistan. (2024, August 23). Uzbekistan and Azerbaijan partnership elevated to alliance. <https://www.president.uz/en/lists/view/7485>

President of the Republic of Uzbekistan. (2026, August 23). Presidents of Uzbekistan and Azerbaijan signed historic Treaty on Eternal Friendship. <https://president.uz/ru/lists/view/9527>

World Bank. (2019, August 22). Uzbekistan: Toward a new, more open economy. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/economic-update-summer-2019>

World Bank. (2023, November 27). The Middle Trade and Transport Corridor: Policies and investments to triple freight volumes and halve travel time by 2030. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Ayşe İlayda KAYA, İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü üçüncü sınıf öğrencisidir. Temel ilgi ve araştırma alanları arasında Orta Asya, Türk Cumhuriyetleri, bölgesel ilişkiler ve uluslararası ilişkiler bulunmaktadır. Kaya, DİPAM'da Orta Asya ve Türk Cumhuriyetleri üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.